

3. *Кремінь В. Г.* Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) — К.: Грамота, 2003. — С. 96.

4. Новоспечених юристів в Україні на порядок більше ніж вакансій, однак державу це, здається, не турбує / Розглянуто Колегією Рахункової палати 29.06.2006. — <http://www.ac-rada.gov.ua>

5. Про результати перевірки використання коштів Державного бюджету України на підготовку кадрів за економічними спеціальностями вищими навчальними закладами освіти України III—IV рівнів акредитації / Підготовлено департаментом з питань науки та гуманітарної сфери і затверджено постановою Колегії Рахункової палати від 28.09.2005 №21—2. — К.: Рахункова палата України, 2005. — Вип. 22.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2007

УДК: 331.5

Н. А. Іщенко,
Кіровоградський національний технічний університет

МЕТОДИ АКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СПРИЯННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена дослідженню методів активної соціальної політики щодо сприяння ефективної зайнятості. Запропоновано заходи для зниження рівня безробіття населення в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Ефективна зайнятість, активна політика зайнятості, ринок праці.

Стабільний економічний розвиток в Україні потребує створення адекватного соціального середовища, максимально сприятливого для продуктивного використання людського потенціалу. У зв'язку з цим зростає актуальність вивчення впливу соціальної політики на економічні явища та процеси. Позитивні трансформаційні ознаки сучасного економічного процесу супроводжуються і негативними проявами, зокрема структурною невідповідністю попиту і пропозиції на ринку праці, безробіттям, інфляційними перепадами, незбалансованим платіжним балансом та бюджетом, що призводить до напруженості у забезпеченості його соціальних статей. Відтак мають місце значна розбіжність у рівнях життя, виникнення значного прошарку малозабезпеченого населення і бідних, а в кінцевому підсумку загострення питання

їхнього соціального захисту. Зазначені тенденції зумовлюють необхідність вироблення адекватної державної і регіональної соціальної політики, спрямованої на формування і ефективне застосування соціально-захисних механізмів.

У системі пріоритетів соціально-економічної стратегії держави чільне місце належить забезпеченню ефективної зайнятості населення. Керуючись економічними й соціальними міркуваннями, уряд вдається до активної політики зайнятості. Заходи активної політики зайнятості, особливо підкріплені відповідними заходами економічної політики, є основними чинниками, які здатні реально зменшити рівень безробіття та забезпечити ефективну зайнятість.

Активна політика на ринку праці повинна відігравати важливу роль у процесі структурної перебудови і реформування економіки доти, поки не буде збережена або створена достатня кількість конкурентоспроможних робочих місць в усіх галузях економіки як запорука економічної політики. Саме регулювання попиту і пропозиції є чи не найголовнішою проблемою політики зайнятості. В умовах зростання безробіття її вирішити можна не тільки на основі заходів, що забезпечують розмірне збільшення робочих місць, але і спонтанного руху вільної робочої сили до кращих умов зайнятості. Крім того, реалізація активних дій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності працівників і ефективності зайнятості може стимулювати попит на працю. Активна політика зайнятості повинна сприяти зменшенню структурних перекосів на ринку праці в результаті підвищення мобільності працівників, їх професійної адаптації до заявленого попиту і сприяння трудовій міграції в регіони зі сприятливою кон'юнктурою.

Проблеми зайнятості, соціального захисту населення та його регулювання перебувають у центрі уваги вітчизняних вчених, таких як С. Бандур, І. Бондар, О. Грішнова, М. Долішній, Т. Заяць, Ю. Краснов, Е. Лібанова, В. Онікієнко, У. Садова, М. Семикіна та інші. Однак треба зазначити, що ця проблематика набуває все більшого значення, виникає необхідність пошуку нових підходів у політиці зайнятості. У зв'язку з цим, метою статті є дослідження методів активної соціальної політики щодо сприяння ефективної зайнятості населення.

Перш, ніж викласти окремі результати проведеного дослідження, вважаємо за необхідне підкреслити, що ще в 50-х роках у так званій «шведській моделі» (або моделі Райна-Мейднера) термін «активна політика зайнятості» використовувався для того,

щоб показати, що інвестиції в політику зайнятості зростають в часи економічного спаду і зменшуються в періоди економічного підйому; таким чином підтримується необхідна рівновага ринку праці, коригування обсягу додають йому гнучкості та дозволяє уникнути потенційно інфляційних «вузьких місць». На відміну від цього «пасивна» політика зайнятості була спрямована для пояснення безробіття та пов'язаної з ним системи фінансової допомоги.

Останнім часом зміст обох термінів набув принципово іншого значення. Активні методи підтримки ринку праці передбачають діяльність держави, спрямовану на скорочення рівня безробіття як такого, тобто на забезпечення можливості реалізації своєї трудової активності всім громадянам, а відповідно на забезпечення повної зайнятості всього трудоактивного населення країни. Оскільки головною причиною безробіття є невідповідність пропозиції робочої сили потребі в ній, активна політика спрямована на подолання (або принаймні зменшення) цієї незбалансованості.

Отже, активна політика складається із заходів, спрямованих на: збільшення попиту на робочу силу з боку як приватного, так і державного сектору економіки; підвищення конкурентоспроможності робочої сили та забезпечення якісної відповідності робочої сили і робочих місць (в просторі і в часі); поліпшення процесу працевлаштування [1, с. 126—127].

Аналізуючи розвиток ринку праці необхідно відмітити активізацію руху робочої сили, яка полягає в щомісячному збільшенні пропозиції робочої сили над попитом за рахунок збільшення темпів вивільнення робітників із галузей економіки. Слід відмітити, що на ринку праці спостерігається негативна тенденція з працевлаштуванням вивільнених робітників і продовжується збільшуватись чисельність незайнятого населення, що свідчить про перехід до пасивної політики зайнятості. Пасивна форма зайнятості, яка зорієнтована на збільшення допомоги по безробіттю, веде до неефективного використання трудового потенціалу і фінансових ресурсів із фонду зайнятості. У зв'язку із збільшенням безробіття найважливішим стратегічним заходом є активна політика ефективної зайнятості населення в умовах ринкової економіки, яка полягає в запобіганні масового безробіття і стабілізації економічного розвитку. Ефективна зайнятість населення передбачає підвищення продуктивності праці, зростання обсягів виробництва і скорочення витрат праці і засобів виробництва на одиницю продукції.

У діяльності служби зайнятості основними напрямками активної політики зайнятості є: професійне навчання (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації) безробітного населення; створення нових робочих місць; організація громадських робіт; сприяння самозайнятості та підприємницькій діяльності.

Професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації безробітних є одним із видів соціальних послуг населення, що передбачені законодавством і є важливим напрямом забезпечення ефективної зайнятості населення в умовах формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку ринкової економіки та активно впливає на структурну перебудову зайнятості, а відтак, на зниження напруженості в економічній сфері. З метою отримання нової професії або спеціальності державною службою зайнятості в грудні 2006 р. було направлено на навчання 13,6 тис. безробітних проти 15,6 тис. у попередньому місяці. Загалом на початок січня 2007 р. за такими направленнями в навчальних закладах усіх типів проходили професійне навчання 36,3 тис. осіб (4,8% зареєстрованих безробітних) [2, с. 9].

Аналіз співвідношення чисельності безробітних, які пройшли професійне навчання за направленнями центрів зайнятості, та кількості працевлаштованих після навчання свідчить про значне зростання показника працевлаштування безробітних. Нині, коли в Україні успішно функціонує й динамічно розвивається система професійного навчання безробітних, завданням активної політики зайнятості є не тільки збільшення обсягів навчання безробітного населення, але й підвищення його якості та ефективності. При цьому на перший план виступає застосування програм професійного навчання з урахуванням їх доцільності для даної категорії безробітних у конкретній ситуації місцевого ринку праці. Важливим чинником підвищення ефективності професійного навчання є визначення професій, які, по-перше, мають попит в умовах сучасного ринку праці і які, по-друге, матимуть перспективу та будуть спрямовані на опанування безробітними новітніх досягнень у техніці та технологіях. Це забезпечуватиме їх професійну підготовленість до роботи на перспективному робочому місці первинного ринку праці, даватиме гарантію їх сталого працевлаштування, закріплення на робочому місці та стабільно високого заробітку.

Створенню нових робочих місць сприяє стимулювання роботодавців, яке може здійснюватися шляхом як економічних, так і адміністративних дій. Прикладом перших є різноманітні дотації та пільги роботодавцям, які створюють нові робочі місця. На-

приклад, впровадження ЄТОНН дало змогу спонукати роботодавців до створення нових робочих місць за рахунок дотацій. Прикладом других може бути вимога щодо збереження кількості робочих місць у разі приватизації об'єктів державної власності.

Важливу роль у забезпеченні тимчасової зайнятості та соціального захисту непрацюючого населення відіграють громадські роботи. Такі роботи є загальнодоступним видом тимчасової зайнятості людей, вони не потребують спеціальної кваліфікації і виконуються на договірній основі та добровільних засадах. Сенс такої форми соціального захисту полягає і в тому, що оплата за фактично виконану роботу не може бути меншою за мінімальний розмір зарплати, встановлений законодавством. На осіб, зайнятих на громадських роботах, поширюються соціальні гарантії — право на пенсійне забезпечення, виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності та інші. У грудні 2006 р. на громадські роботи було направлено 12,7 тис. осіб незайнятих трудовою діяльністю. Чисельність громадян, які брали участь у таких роботах, упродовж грудня зменшилася майже на чверть і на 1 січня 2007 р. становила 2,4 тис. осіб, або 0,3% числа тих, що перебували на обліку [2, с. 9].

Досить актуальним для цієї форми діяльності служби зайнятості є розширення спектра громадських суспільно корисних робіт та відхід від формалізму. Дуже важливим є той факт, що добре організовані громадські роботи сприяють підвищенню мотивації безробітних до працевлаштування, а також корегуванню соціально-психологічного стану, відчуттю своєї причетності до корисних справ.

Важливим напрямком активної політики зайнятості є підготовка економічно активного населення до відкриття власної справи. Це передусім стосується мікропідприємництва та самозайнятості. Оскільки далеко не все населення має необхідні для цієї діяльності здібності, кінцевий успіх значною мірою залежить від якості попереднього професійного відбору.

Таким чином, розглянувши активні заходи соціального захисту незайнятого населення, слід зробити висновок: суспільству й відповідним його структурам необхідно виходити з того, що безробіття є багатофакторним явищем, яке неможливо швидко ліквідувати, але яке можна значно скоротити.

Для реального зниження рівня безробіття й досягнення більшого впливу на вирішення проблем незайнятого населення необхідно проводити дієву державну політику, що передбачає від-

повідні заходи середньо- та довгострокового характеру. Зростання попиту на ринку робочої сили можливе лише в разі економічного піднесення, розвитку сучасної інфраструктури, широкого спектру послуг. З цією метою потрібні: по-перше, реалізація програм стимулювання інвестиційної діяльності. Капітальні вкладення були й залишаються першорядним чинником створення нових робочих місць, а отже, забезпечення зайнятості; по-друге, задіяння всіх важелів впливу на підвищення конкурентоспроможності широкого кола підприємств і навіть цілих галузей. Цього можна досягти, зокрема, за рахунок як скорочення невиправдано високих витрат, так і більш ефективного використання сучасного устаткування й обладнання шляхом застосування гнучкого графіка роботи; по-третє, формування на державному рівні (у контексті ринкових перетворень та сучасних потреб) належних політико-правових умов діяльності служби зайнятості — щодо підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації та перенавчання працівників і фахівців різного рівня.

Література

1. *Лібанова Е. М.* Ринок праці: Навч. посіб. — К.: Центр навчальної літератури, 2003. — 224 с.
2. Доходи населення і ринок праці // Праця і зарплата. — 2007. — № 4 (536). — С. 8—9
3. *Десненко М. І.* Активні заходи сприяння зайнятості населення // Бюлетень інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України. — 2004. — № 1. — С. 24—26.
4. *Краснов Ю. М.* Економічна стратегія ефективної зайнятості. — К.: Знання України, 2001. — 253 с.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2007